



SAĞLIK BAKANLIĞI
Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü
Hasta Hakları ve Tıbbi Sosyal Hizmetler Dairesi Başkanlığı
Bakanlık Yayın No:963

ULAKBiM TR Dizinde Taranmaktadır

Hakemli Dergi
TSHD
Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi

ISSN: 2149-309X-Biannually
<https://edergi.saglik.gov.tr/>
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/tshd>
Yıl/Year: 2023
Sayı/Issue: Aralık/December

TEKNOLOJİ ÇAĞININ KONUŞULMAYAN GÜNDEMİ: ÇEVİRİM İÇİ ÇOCUK CİNSEL İSTİSMARI

Berçem BARUT-BEKTAŞ¹

Makale Bilgileri/ Article info

Makalenin Türü/Article Type : Derleme
Geliş Tarihi / Date Received : 23.08.2023
Revizyon Tarihi/Date Revised: 02.11.2023
Kabul Tarihi / Date Accepted : 21.12.2023
Yayın Tarihi / Date Published : 23.12.2023
DOI: 10.46218/tshd.1348555

Makale Künyesi/To cite this article: Barut-Bektaş, B. (2023, Aralık). Teknoloji çağının konuşulmayan gündemi: Çevrim içi çocuk cinsel istismarı. *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi*, 22, 83-106. Doi: 10.46218/tshd.1348555

Sorumlu Yazar/Corresponding Author: Berçem Barut Bektaş, Öğr. Gör. Dr., Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler MYO, barutbercem@gmail.com

Öz

İnternetin dünya tarihine girmesiyle hız kazanan teknolojik ilerlemelerin etki ettiği alanların sayısı günden güne artmaktadır. Bu etkiler çok yönlü olmakla birlikte bazı olguların evrilmesine de aracılık etmektedir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaygınlaşması, internet kullanımının artması her yaşta bireylere yeni kullanım alışkanlıkları edindirmiştir. İnternet kullanımının yaygınlaşması ile beraber çocukların da dijital platformlarda geçirdiği zamanın arttığı bilinmektedir. Bu zaman çocuklar için eğlence, öğrenme, zaman geçirme gibi nitelikler barındırır da aynı zamanda sanal platformlarda çeşitli biçimlerde cinsel istismara maruz kalma potansiyeli taşımaktadır. Çevrim içi çocuk cinsel istismarının yaygınlığının dikkat çekmesi ve konuya ilişkin literatürün giderek artmasıyla birlikte, bu konudaki temel tanımlayıcı ve açıklayıcı kavramlara ve bilgilere ihtiyaç artmaktadır. Bu çalışma literatür taraması yoluyla, çevrim içi çocuk cinsel istismarı kavramı ve kapsamı hakkında bilgi vermeyi amaçlamaktadır. Çalışma aynı zamanda sosyal hizmet perspektifinden konunun çocuk ve aile refahı için önemine dikkat çekerek uygulayıcılar ve yeni araştırmacılar için birtakım önerilerde bulunmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, Cinsel istismar, Çevrim içi çocuk cinsel istismarı, Sosyal hizmet, Teknoloji

THE UNSPOKEN AGENDA OF THE TECHNOLOGY AGE: ONLINE CHILD SEXUAL ABUSE

Abstract

The number of areas affected by technological advances, which accelerated with the entry of the Internet into world history, is increasing day by day. Although these effects are multifaceted, they also mediate the evolution of some phenomena. The widespread use of information and communication technologies and the increase in the use of the internet have given individuals of all ages new usage habits. It is known that with the widespread use of the Internet, the time spent by children on digital platforms has increased. Although this time has qualities such as entertainment, learning and spending time for children, it also has the potential to be exposed to various forms of sexual abuse on virtual platforms. With the prevalence of online child sexual abuse drawing attention and the increasing literature on the subject, the need for basic descriptive and explanatory concepts and information on this subject is increasing. This study aims to provide information about the concept and scope of online child sexual abuse through an international and national literature review. The study also aims to make some suggestions for practitioners and new researchers by drawing attention to the importance of the subject for child and family welfare from a social work perspective.

Keywords: Child, Sexual Abuse, Online Child Sexual Abuse, Social Work, Technology

¹ Öğr. Gör. Dr., Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler MYO, Sosyal Hizmet ve Danışmanlık Bölümü, ORCID: 0000-0002-9134-9456

Giriş

Çocukluk dönemi, insan yaşamının başlangıç olarak deneyimlediği ve geleceğin temellerinin atıldığı ilk gelişim evresidir. Bu dönem çoğunlukla insan yaşamının en bağımlı, kırılgan, korunmaya ve risklere açık dönemi olarak da nitelendirilebilir (Santrock vd., 2005). Çocukların içerisinde bulunduğu duygusal, fiziksel, sosyal ve çevresel koşullar önemlidir. Çocuğun risklerden uzak şekilde gelişimsel gereksinimlerin karşılanması yetişkinlik dönemini olumlu etkilemektedir. Aynı şekilde çocuğun risklere açık bir biçimde, gelişimsel gereksinimleri karşılanmaksızın istismara maruz bırakılması da olumsuz, telafisi zor ve tahribatı ağır izler şeklinde yetişkinliğe iz bırakabilmektedir (Barut, 2021). Çocuk istismarı çocukluk dönemi olumsuz yaşantılarının başında gelmektedir. İstismar eylemlerinin içeriğine ve doğurgularına göre yapılan yaygın sınıflandırma fiziksel, duygusal/psikolojik, cinsel istismar ve ihmal şeklindedir. Küresel tahminlerle ilgili iki meta-analiz, dünya genelinde çocuk cinsel istismarı yaygınlığının kadınlarda %18-20, erkeklerde ise %8 olduğunu göstermiştir (Pereda vd., 2009; Stoltenborgh vd., 2011). Türkiye’de lise öğrencilerinin katılımıyla gerçekleştirilen bir araştırmada çocuk cinsel istismarına ilişkin oran %10,7 olarak bulunmuşken (Zoroğlu vd., 2001), 1871 öğrenci ile yürütülen başka bir araştırmada ise katılımcıların %11,3’ü istenmeyen dokunmalara maruz kaldığını belirtmiştir. (Alikashiğulları vd., 2006). Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2022 yılı verilerine göre ise güvenlik birimlerine suç mağduru olarak gelen veya getirilen 232 bin 739 çocuğun yüzde 13,7’sinin cinsel istismara maruz bırakılan çocuklar olduğu belirtilmektedir. Çocuğun cinsel istismarı da diğer istismar türleri gibi yerel dinamiklerle şekillenen, küresel ölçekli bir olgudur. Kavramsallaştırılması eylemin gerçekleşme şekline daha çok atıfta bulunsa da istismarın oluşma koşulları, meydana gelme ve açığa çıkma şekli, istismar sonrası yasal ve toplumsal sonuçları gibi birçok boyutu olması itibarıyla de disiplinlerarası bir konudur (Yeaman, 1986). Çocuğun çeşitli biçimlerde (*temas içeren veya içermeyen*) cinsel haz amaçlı eylemlerde kullanılması (*İnterfemoral, sürtünme, röntgencilik, penetrasyon vb.*) ya da kullanılması (*çocuk pornografisi, çocuk fuhuşu, ticari cinsel sömürü vb.*) istismarın meydana gelme çeşitliliğini oluşturmaktadır (Aktepe, 2009). Her bir istismar, meydana gelme sıklığı, şiddet içerip içermemesi ve istismar eden ve edilen arasındaki ilişkinin niteliğine göre çocuğun yaşamına etki etmektedir (Paolucci, Genuis ve Violato, 2001). Çocuğa yüklenen anlam ve çocuk hakları bilinci her toplumda aynı şekilde seyretmemesine rağmen, çocuğun cinsel istismarı (eyleme ilişkin tanımlama ve uzlaşmanın olduğu ölçüde) tüm toplumlarda ve kültürde uygun olmayan davranış olarak kabul edilmektedir. Daha çok kız çocuklarının istismara maruz bırakıldığı bilinmekle birlikte erkek çocuklar da çeşitli cinsel istismar eylemlerine maruz bırakılmaktadır (Aktepe, 2009). Çocuklara yönelik cinsel istismar vakalarının önemli çoğunluğunda (%80-90) istismar eylemi erkekler tarafından gerçekleştirilmekte ve bunların %70-90’ında istismarcılar çocuk tarafından tanınmaktadır (Derman, 2014; Modelli, Galvao ve Pratesi, 2012). Küresel yaygınlık rakamlarına ulaşmak ve istismara ilişkin istatistiksel verileri saptamak birçok ülkede ve toplumda yasal, kurumsal ve toplumsal birtakım güçlükler içermektedir (Barut-Bektaş, 2022). Düşük sosyo-ekonomik durum, fiziksel istismar ve ihmal için güçlü bir risk faktörüdür

olmasına rağmen, cinsel istismar üzerinde daha az etkiye sahiptir. Ancak resmî kurumlara rapor edilen çocuk cinsel istismarı vakalarının önemli çoğunluğu ise birçok toplumda ve ülkede alt sosyoekonomik sınıflardan gelmektedir (Finkelhor, 1993).

Çocuğun cinsel istismarı olgusu da geçen süre zarfında birtakım değişimlere uğramakta ve yeni dinamiklerle birlikte varlığını sürdürebilmektedir (Finkelhor, Turner ve Colburn, 2022). Örneğin çocuğun istismarcısını tanımadan farklı yöntemlerle istismara maruz bırakılması, anonim kimliklerle çocukların duygusal ve cinsel istismarı, dijital platformda benzer deneyimlere sahip olan ve istismara maruz bırakılmış çocukların etkileşime girmesi, internet platformlarında istismar deneyiminin paylaşılarak açığa çıkması, ülkelerin sosyal hizmet ihtiyaçlarına ilişkin ihbar ve talep hatlarının açılması (Örneğin; Türkiye Alo 183 gibi), taciz ve istismarcıların adli mekanizmalar haricinde internet platformlarında teşhir edilmesi gibi istismarın kendisine ve sonrasına ilişkin yeni dinamikler ve eylemler doğmuştur. Öte yandan teknolojik ilerlemeler, internete erişimin ve yaygınlığın artması, dijital platformların çeşitlenmesi ve yaygınlaşan kullanımı gibi faktörler çocuğun cinsel istismarının başka formlarının oluşmasına da aracılık etmiştir. Özellikle internetin yaygınlaşmasıyla birlikte artan etkileşim ve iletişimin kötü amaçlı eylemlerde kullanılması çocukların çevrim içi ortamlarda kötüye kullanıma maruz bırakılmasını kolaylaştırmıştır (Finkelhor, Mitchell ve Wolak, 2000). Bu durum çocuğun çevrim içi cinsel istismarı kavramını (*online child sexual abuse*) sosyal hizmet, psikoloji, psikolojik danışmanlık ve rehberlik, eğitim bilimleri, sosyoloji, tıp, güvenlik ve hukuk gibi disiplinlerin ve çeşitli disiplinlerarası çalışma alanlarının yeni gündemi haline gelmiştir. Bu çalışma ulusal ve uluslararası literatür gözden geçirilerek oluşturulmuş derleme bir çalışmadır. Konuya ilişkin alanyazın eşliğinde çocuğun çevrim içi cinsel istismarı kavramı, kapsamı ve kavrama ilişkin birtakım ayırıcı temel bilgiler hakkında bilgi vermeyi amaçlamaktadır. Çalışma aynı zamanda konunun sosyal hizmet müdahaleleri bağlamında ele alınmasını ele almayı ve uygulayıcılar için birtakım öneriler sunmayı hedeflemektedir.

1. Teknoloji çağının getirdiği riskler ve çocuklar

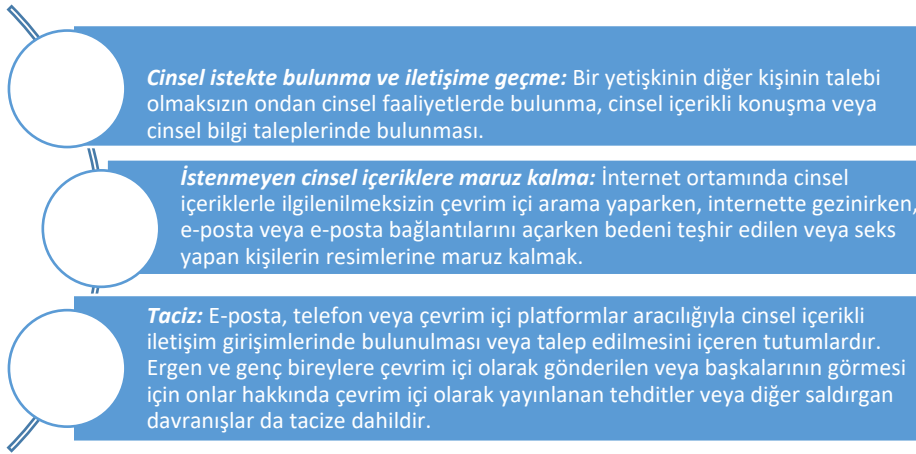
20. yüzyılın sonlarından itibaren elektronik, bilgisayar tabanlı iletişim ve "internet" aracılığıyla bilgi paylaşımının kullanımında hızlı bir gelişme görülmüştür. "*Bilgisayar ağları arasında merkezi olmayan, kendi kendini idame ettiren bir dizi bağlantı*" olarak tanımlanan internet, dünyanın büyük bir bölümünde ve ilk olarak özellikle Batı dünyasında faaliyet göstermiştir (Stanley, 2001). Başlangıçta kitle iletişim aracı olarak tasarlanmamış olan internet, ilk olarak 1950'lerde ABD Savunma Bakanlığı tarafından Bakanlığın dahili bilgisayarlarını birbirine bağlama aracı olarak geliştirilmiştir. Toplumun bu teknolojiyi benimseme hızı, uluslararası yayılması ve iş, okul ve aile yaşamına önemli ölçüde nüfuz etmesi bazıları tarafından bir "devrim" olarak tanımlanmıştır (Stanley, 2001). İnternet günümüzün en hızlı bilgi edinme ve iletişim kaynağı olma özelliğini barındırmaktadır. Gerek çocuklar gerekse yetişkinler için birçok yönden zaman kazandıran, alternatif çeşitliliği içeren, dünyanın farklı yerlerine ulaştıran ve hedefe hızlıca ulaşmayı kolaylaştıran bir araç olarak vazgeçilmez hale gelmiştir. Bu durum aynı zamanda kontrol edilemez bir alan olma ve yaygınlaşma

özelliğini de beraberinde getirmektedir. İnternetin yaygın kullanımının artışı çocuklar için de geçerlidir. Çocuklar oyun, ödev, sosyalleşme, haberleşme ve iletişim amaçlı olarak işlevsel ve yararlı bir biçimde internet dünyasında birçok platformu ve araçları kullanmaktadırlar. Öte yandan internet aynı zamanda uzun zamandan beri çocukların kötüye kullanımı için de bir araç olarak kullanılmakta ve çocuklar internet ortamının barındırdığı riskler karşısında en savunmasız bireyler olarak görülmektedir (Finkelhor, Mitchell ve Wolak, 2000). İnternet kullanımının sağladığı faydalara rağmen hızlı teknolojik gelişmeler, internet hizmet ve uygulamalarının çeşitliliğindeki büyüme ve giderek artan kullanımı bu tür teknolojilerden kaynaklanabilecek tehlikelerin yeterince tanınabilmesini beraberinde getirememiştir. Ne yazık ki, önleyici tedbirlerin geliştirilmesi ve benimsenmesi, internet kullanımının yaygınlaşmasına ve teknolojik gelişmelere ayak uyduramamıştır.

İnternet aracılığıyla çocukların cinsel sömürsünün yaygınlaştığı ve ciddi bir sorun haline geldiği uzun süreden beri belirtilmektedir (ECPAT, 2001). İnternetin gelişmesi ve yaygınlaşması çocuklara kolay ve genellikle özel erişim sağlamakta, böylece çocukların duygularının manipüle edilerek kışkırtılması ve aile dışındaki suçlular tarafından istismar edici eylemlerde bulunulması için çeşitli fırsatlar sağlamaktadır. Çocukların cinsel sömürsüne yönelik artan fırsatlar ve çocukların internet medyası aracılığıyla yaşlarına uygun olmayan materyallere artan erişimi özellikle endişe vericidir. İnternet ayrıca, bir kişinin anonim kalmasına ve/veya sahte kimlikler oluşturmaya olanak tanıyan basit ve hızlı bir iletişim yolu sağlayarak suçluların faaliyetlerini kolaylaştırır. Bu bağlamda risk faktörleri açısından ele alındığında internet çocuklara kötü muamele, cinsel istismar ve duygusal istismarın bazı biçimlerinin sürdürülebileceği yeni bir ortam olarak görülmektedir (Feather, 1999). Cep telefonları, e-posta servisleri, sosyal medya platformları, anlık mesajlaşma uygulamaları ve web kameraları gibi iletişim teknolojilerinin kullanımındaki hızlı artış, çocukların ve gençlerin evlerinin, okullarının ve yerel topluluklarının ötesinde çok çeşitli deneyimler yaşamalarına aracılık etmiştir. Çocuklar ve gençler, iletişim kurmak ve sosyalleşmek için internet gibi elektronik teknolojileri diğer tüm araçlardan daha fazla kullanır hale gelmiştir. Teknolojinin cinsel şiddet ve özellikle çocukların cinsel istismarına etkisi, bilgisayar teknolojisinin, özellikle de internetin gelişmesiyle daha belirginleşmektedir. Pek çok eğitimsel ve sosyal faydaya ek olarak, iletişim teknolojilerinin ortak erişilebilirliği ve anonimliği, çocukları ve gençleri hem çevrim içi hem de çevrim dışı ortamlarda artan cinsel istismar riskine maruz bırakabilir (Mishina, McLuckie ve Saini, 2009). Çocuğu cinsel istismara maruz bırakan istismarcılar, teknolojiyi cinsel istismarlarında kolaylaştırıcı olmak üzere araç haline getirebilmektedirler. Bu durum aynı zamanda cinsel saldırı eylemlerinin kaydedilebileceği, saklanabileceği, değiştirilebileceği, çoğaltılabileceği ve e-posta yoluyla veya internete yüklenerek yayılabileceği anlamına gelir (O'Donnell ve Milner, 2007; Taylor ve Quayle, 2003; Yar, 2010). Gençlerin çevrim içi cinsel istismarı, takip etme, tımarlama, çevrim içi cinsel taciz ve pornografi dahil olmak üzere çok yönlü olabilir. Ayrıca, çevrim içi olarak başlatılan

ilişkilerin yüz yüze görüşmelere ilerleyebileceğine ve bunun da suçlular ile küçük mağdurlar arasında çevrim dışı cinsel temasa yol açabileceğine dair kanıtlar da vardır (McCartan ve McAlister, 2012).

Finkelhor'a (1999) göre çocuk cinsel istismarı, taraflar arasında önemli bir yaş veya olgunluk farkı olduğunda, çocuk üzerinde otoriteye sahip olduğunda veya şiddet, hile kullanılarak çocukla sağlanan cinsel etkileşimdir. Pereda, Guilere, Forns ve Gomez-Benito, (2009) yaptıkları meta-analiz çalışmasında küresel olarak erkeklerin %7,9'unun ve kızların %19,7'sinin 18 yaşından önce cinsel istismara uğradığını tahmin etmektedir. Çocuk cinsel istismarının bir türü olan çevrim içi çocuk cinsel istismarı ise teknolojik ilerlemeler nedeniyle giderek daha yaygın hale geliyor. Jones, Mitchell ve Finkelhor (2012) ABD'deki reşit olmayanlarla yürüttüğü anket araştırmasında çocuk ve ergenlerin %9'unun yetişkinlerden cinsel istekler aldığını, %11'inin çevrim içi tacize uğradığını ve %23'ünün pornografiye maruz kaldığını belirlemiştir. Benzer şekilde, İspanya'da yürütülen bir araştırmada bir yıl içinde çocukların %12,6'sının bir yetişkinden internet üzerinden cinsel istekler aldığını ve %7,9'u da bir yetişkinle çevrim içi olarak cinsel etkileşime girdiğini belirtmiştir (De Santiesteban ve Gamez-Guadix, 2018). Günümüzde ergenlik öncesi dönem çocuklarının da internet erişimi olan akıllı telefonlara sahip olmasıyla birlikte, iletişim kurmak için erişilebilirlik önemli ölçüde artmıştır. Çevrim içi çocuk cinsel istismarı cinsel taciz, kışkırtma, eyleme hazırlama ve sömürü dahil olmak üzere birçok biçimde olabilir (Quayle, Löf, Soo ve Ainsaar, 2012). Bu kötüye kullanım biçimleri tamamen çevrim içi olarak başlayabilse de kötüye kullanım çevrim içi olarak devam da edebilir ve bunun tersi de geçerlidir. Çocuklar ya da yetişkin bireyler çevrim içi ortamda birçok şekilde istismar ve taciz edilebilir. Şekil.1'de gösterilen ve öne çıkan üç tür eylem biçimi yaygın olarak cinsel istek ve yaklaşımlar, istenmeyen cinsel materyallere maruz kalma ve taciz etme şeklindedir (Finkelhor vd., 2000).



Şekil.1. Yaygın çevrim içi cinsel istismar eylemleri (Finkelhor, Mitchell ve Wolak, 2000)

Teknolojinin ilerlemesi ve bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaygınlaşarak internet aracılığıyla kolaylıkla erişilebilir hale gelmesi çocuklar ve ebeveynleri için yeni sorunlar ve ihtiyaçlar doğurmuştur. İnternet kullanımının çocuklar için yarattığı istismar risklerinin başında cinsel istismar gelmektedir. Çocuk cinsel istismarının çevrim içi platformlara taşınması ise bu fenomene ilişkin yeni kavramları ve tabloları

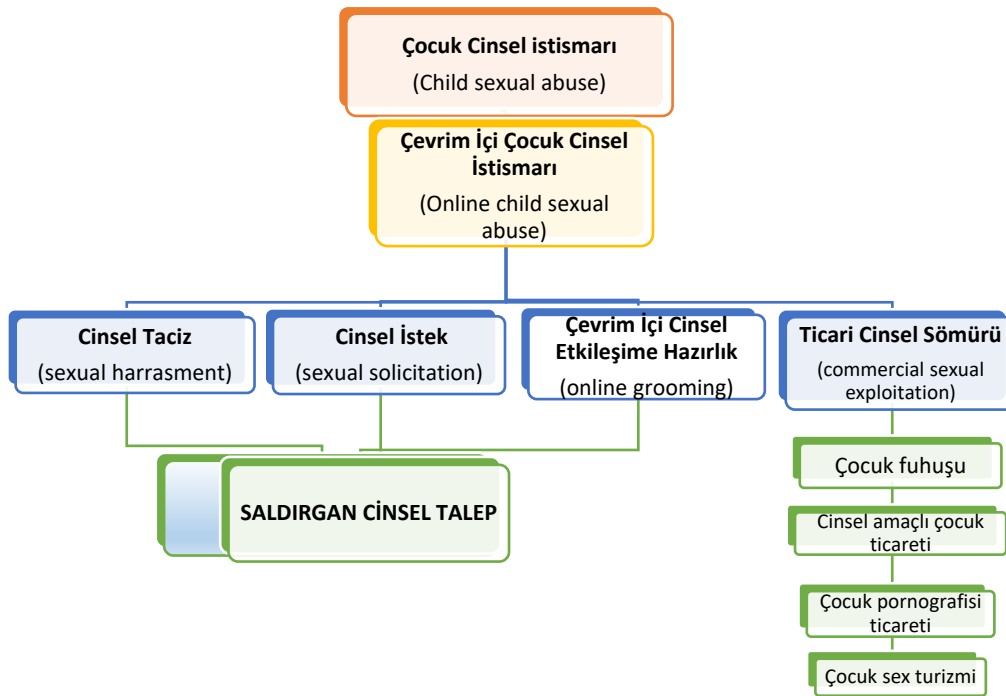
doğurmuştur (Finkelhor, Turner ve Colburn, 2022). Bir sonraki başlıkta bu kavrama ve kapsamına ilişkin temel tanımlayıcı bilgilere ve açıklamalara yer verilecektir.

2. Çocuğun çevrim içi cinsel istismarı kavramı ve kapsamı

İnternet, sosyalleşme ve etkileşim için yeni bağlamlar (örneğin, sohbet odaları veya sosyal ağlar) getiren ve çocuklar ve ergenler tarafından yüz yüze görüşmede daha tehdit edici hale gelebilecek “kimlik” ve “cinsellik” kavramlarını daha rahat bir biçimde geliştirmek üzere kullanılan bir iletişim aracıdır (Subrahmanyam, Greenfield ve Tynes, 2004). Bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaygın kullanımı, özellikle savunmasız gruplar için siber zorbalık ve yabancılarla tanışmak için internet kullanımı gibi yeni riskler oluşturmaktadır (Gámez-Guadix, Borrajo ve Almendros., 2016; Holloway, Green ve Livingstone, 2013; Smith, 2012). Çevrim içi çocuk cinsel istismarı, bir yetişkinin, bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak, reşit olmayan bir çocuğu şahsen veya internet aracılığıyla, çocuğun cinsel içerikli materyalini elde ederek ikna etmesi ve cinsel olarak çeşitli yöntemlerle istismar etmesi durumunda ortaya çıkar (Jones ve vd., 2012; Quayle ve Jones, 2011) . Bir yetişkinin cinsel istekte (*sexual solicitation*) bulunmasını (yani, bir yetişkinin kişisel cinsel bilgi edinme veya cinsel konuşma veya cinsel faaliyetlerde bulunma talebini) reşit olmayan ve yetişkin arasındaki cinsel etkileşimlerden (*sexual grooming*) (örn. siber seks, cinsel temas için yüz yüze görüşme vb.) ayırmak önemlidir (Craven, vd., 2006; Leander, Christianson ve Granhag, 2008; Mitchell, Finkelhor ve Wolak, 2007; O'Connell, 2003). Bu anlamda, cinsel istek (*sexual solicitation*) mutlaka reşit olmayanlardan bir yanıt alma anlamına gelmezken, cinsel etkileşime hazırlık (*sexual grooming*) web kamerası yoluyla seks veya çevrim dışı karşılaşmalar gibi çevrim içi açık etkileşimlerden farklı da olabilir (De Santisteban ve Gámez Guadix, 2018). Çocuk cinsel istismarının başka bir tezahürü olarak değerlendirilen ve yaygınlaşan çevrim içi çocuk cinsel istismarı birçok biçimde gerçekleşebilmektedir. Çocuğun cinsel içerik ve amaçlı eylemlerde kullanılması nihai hedef ve amaç olsa da yöntemler değişebilmektedir. Literatürde çevrim içi çocuk cinsel istismarı ile ilgili yaygın olarak araştırılan ve kullanılan çeşitli kavramlar bulunmaktadır. Bu kavramların kapsam ve içeriğine göre literatürde yer alan bir sınıflandırılması Şekil 2’de gösterilmiştir.

Çevrim içi cinsel taciz (Online sexual harrasment) internet platformlarında ve çeşitli sanal ortamlarda oldukça yaygındır (Barak, 2005). İnternet kullanıcılarının çok sık karşılaştıkları, sözlü ya da görsel formatlarda ve çevrim içi dağıtımın aktif ya da pasif biçimleri aracılığıyla iletilen çeşitli formlarda gerçekleşebilmektedir. Sözel bir biçimde tacizcinin karşı tarafa yönelik aktif olarak başlattığı istenmeyen cinsel mesajlar şeklinde ortaya çıkar. Alıcı tarafından bu mesajlar ve istekler kabul edilmediğinde veya hoş karşılanmadığında taciz edici ve rahatsız edici olarak kabul edilir. Bu tür tacizler genellikle sohbet odaları ve forumlarda uygulanmakta ancak pornografik sitelerin e-posta yoluyla ticari dağıtımı (bir tür spam), seks mağazası aksesuarları, seksle ilgili tıbbi konular (Viagra gibi ilaçlar ve benzeri işlemler gibi) gibi özel çevrim içi iletişim kanallarında da görülebilir (Barak, 2005). *Ticari cinsel sömürü (commercial sexual exploitation)* diğer cinsel istismar ve sömürü türlerinden ticari kâr amacı güttüğü gerekçesiyle ayrılabilir. Ticari cinsel sömürü,

çocukların istismarına ve sömürülmesine yol açabileceği gibi, aynı zamanda cinsle bir istismarın bir sonucu da olabilir. Çocukların fuhuşunu, cinsel amaçlı ticaretini, çocuk pornografisinin üretimini, satışını, dağıtımını ve kullanımını ve çocuklara yönelik seks turizmini içermektedir (Kane 2006). Çocukların çevrim içi cinsel istismarı ile ilgili yaygın olarak ele alınan ve sıklıkla birbirinin yerine veya yakın anlamları itibarıyla birarada kullanılan diğer kavramlar ise “*online solicitation*” ve “*online grooming*” şeklindedir. Bu iki kavram Türkçe’de de farklı karşılıklara denk gelmektedir. Taciz amaçlı cinsel istek (*sexual solicitation*) ve cinsel istismarı ve etkileşimi hedefleyen çevrim içi hazırlık süreci (*online grooming*) bu konuda ele alınması gereken ve farkları ortaya konması gereken, konuya ilişkin literatürde de öne çıkan iki kavramdır. Çalışmanın sonraki başlıklarında bu iki kavrama detaylı olarak değinilecek kapsamlı bir şekilde alt başlık olarak verilecektir.



Şekil 2. Çevrim içi çocuk cinsel istismarı eylemlerinin kapsam görseli ² (Ainsaar ve Lööf, 2011).

2.1. Çevrim içi cinsel etkileşime hazırlık (*online grooming*)

Çevrim içi cinsel etkileşime hazırlık (*grooming*) tipik olarak, bir suçlunun reşit olmayan bir çocuğu cinsel istismarın daha kolay işlenebileceği bir duruma hazırlaması ve aynı zamanda gelecekte bunun açığa çıkmasını engellemesi sürecini tanımlar (van Dam, 2001; Wyre, 2000). Bu sürecin nerede başlayıp nerede bittiğini belirleyen zorluklar mevcuttur. Ayrıca suçluya, mağdura ilişkin çeşitli davranışlarla ilgili evrensel bir

² Ainsaar, M., ve Lööf, L. (2011). Online behaviour related to child sexual abuse. URL: https://www.childrenatrisk.eu/robert/public/Online_behaviour_related_to_sexual_abuse. (https://childrenatrisk.cbss.org/wp-content/uploads/2020/12/Online_behaviour_related_to_sexual_abuse.pdf)

tanımın henüz olmadığı tartışılmaktadır (Gillespie, 2002). Grooming bir yetişkinin reşit olmayan çocuğa duygusal erişim sağlayarak ve gizlilik, güven emniyetini oluşturup çocuğu cinsel istismara hazırladığı devamlı bir süreç olarak tanımlanır (Craven vd., 2006; Van Dam, 2001). Grooming çocuğun tanıdığı ve iletişiminin olduğu biriyle yüz yüze olabileceği gibi, oyun siteleri, sosyal medya siteleri, çeşitli amaçlarla kullanılan uygulamalar gibi çeşitli internet platformları ve çevrim içi sohbet odaları aracılığıyla da gerçekleşebilir (Craven vd., 2006; Whittle vd., 2013; Wolak, Finkelhor ve Mitchell, 2004). İnternet çeşitli araçlarla anonimlik ve hedeflediği kişiye erişim kolaylığı sağlayarak (Cooper, 1998) potansiyel suçlulara çocukları cinsel olarak araçsallaştırmaları için yeni fırsatlar sağlamıştır (Gillespie, 2002). Bu durum da “online grooming” kavramını belirgin hale getirmiştir.

Yüz yüze cinsel istismar literatürüne benzer bir şekilde, çevrim içi çocuk cinsel istismarının da araştırmacılar tarafından açıklanmış belirli aşamaları bulunmaktadır. Staksrud (2013), bu süreç için genel bir açıklama modeli önermiştir. Bu modele göre; **ilk aşamada**; istismarcı sohbet odalarını gözlemlerken iletişime geçmekten kaçınır. **İkinci aşamada**; potansiyel bir çocuk hedef olarak belirlenir ve sonra bir konuşma başlatılır. **Üçüncü aşamada**; istismarcı kısa ve tercihen birebir özel konuşmalar yapmaya çalışır. Bu konuşma potansiyel çocukla stratejik iletişimi içeren temel *grooming* stratejilerinden oluşur. **Son aşamada**; ise nihai hedef, müstehcen sohbetler yapmak, cinsel fotoğraflar veya videolar paylaşmak veya çocukla şahsen tanışmak şeklinde olmaktadır. Aşamaların amaç ve eylemlerine bakıldığında, istismarcının adım adım ve emniyetli bir süreç yönetmeye çalışarak hedeflediği istismar eylemlerine ulaşmaya çalıştığını söylemek mümkündür.

O'Connell (2003), ise Staksrud (2013)'un modelinin ikinci aşamasında önerildiği gibi, temel grooming stratejilerinin daha derinlemesine bir tanımını sağlamıştır. İlk iki aşama, arkadaşlık kurma ve ilişki kurma, istismarcının çocuk hakkında bilgi toplama, savunmasızlığı değerlendirme ve bu bilgiyi potansiyel çocukla ilişki kurmak için kullanma girişimlerini tanımlar. Daha sonraki üçüncü ve dördüncü aşamalarda ise istismarcı bir risk değerlendirme aşamasına girer, bu süre zarfında tespit edilme riskini araştırır ve konuşmaların gizliliğini değerlendirir. İstismarcı ilerlemek için kendini güvende hissettiğinde ise kendisi ve çocuk arasında bir ayrıcalık duygusu yaratmaya çalıştığı özel olma, değerli hissetme aşamasına başlar. Son olarak, cinsel etkileşimin bulunduğu aşamada istismarcı konuşmalara cinsel içerik katacaktır. Cinsel içeriğin karşı tarafa yansıtılması ise yaygın olarak a) sınırları nazikçe zorlamak, b) müstehcen materyal kullanarak engellemeleri azaltmak ve c) fantezi canlandırmalarına dahil etmek ve dahil olmak şeklinde gerçekleşmektedir. Pek çok durumda, cinsel içeriğin konusu çevrim içi sohbetin başlarında ortaya atılabilir ve bunu muhtemelen müstehcen fotoğraf veya videoların karşılıklı değiştirilip gönderilmesi de izleyebilmektedir (Staksrud, 2013). Bu konuyla ilgili olarak bir araştırmada Kloess vd. (2015), reşit olmayanların çevrim içi cinsel tacizine ilişkin beş vakanın niteliksel bir analizini gerçekleştirmiştir. Sonuçlar, çevrim içi iletişimin oldukça cinsel içerikte olduğunu ve genellikle çevrim içi cinsel aktiviteyi kolaylaştırmak için kullanılan iltifatları ve pohpohlamayı

içerdiğini ortaya koymuştur. Briggs, Simon ve Simonsen (2011), istismarcıların konuşmayı başlattığını, çocuğun yaşını kabul ettiğini ve ardından müstehcen konuşmalar yaptığını tespit etmiştir. Ayrıca, çevrim içi istismarcıların çoğu, fotoğraf gönderip almak, çocuğa mastürbasyon yapmak veya öğretmek veya siber seks yapmak gibi cinsel davranışlarda yer almıştır. Çevrim içi konuşmaların incelenmesi, konuşmaların içeriğinin genellikle cinsel içerikli olduğunu ve bu cinsel içeriğin genellikle ilk konuşmada tartışıldığını ortaya çıkarmıştır (Mitchell vd., 2005). Marcum (2007) da çevrim içi istismarcıların çocuklarla yaptıkları konuşmalar sırasında cinsel ilgilerini açıkça ifade ettiği sonucuna varmıştır.

Araştırmacılar ayrıca suç sürecini daha iyi anlamak için istismarcıların çevrim içi hedefledikleri kişiyi nasıl buldukları ve hedef aldıklarıyla ilgilenmişlerdir. İstismarcılar çocukları fiziksel çekiciliğe, erişim kolaylığına ve algılanan güvenlik açıklarına göre seçme eğilimindedir (Lanning, 2010; McAlinden, 2006; Olson, Dags, Ellevold ve Rogers , 2007). Benzer şekilde, fiziksel çekiciliğin seçim sürecinde bir rol oynayıp oynamadığı net olmasa da araştırmalar çevrim içi istismarcıların mağdurları erişilebilirlik, fırsat ve çocuğun algılanan güvenlik açıklarına göre seçebileceğini göstermiştir (Malesky, 2007; O'Connell, 2003). Malesky (2007). Mağdur ile suçlu arasındaki iletişimin uzunluğu, failin amacının çocukla şahsen tanışmak mı yoksa yalnızca çevrim içi cinsel faaliyete mi katılmak olduğuna bağlı olarak değişmektedir (Marcum, 2007). Briggs vd., (2011), reşit olmayanlarla çevrim içi cinsel ilişki geliştiren suçluların iki hedeften biri tarafından motive edildiğini öne sürmüştür. İlki, yüz yüze görüşmeye yönelik açık bir niyet olmaksızın çocuklarla sanal seks yapmak için internetin kullanılmasını içeren fantezi odaklıdır. İkincisi, suçlular temasa dayalı olabilir yani nihai olarak cinsel faaliyette bulunmak için mağdurla yüz yüze bir görüşme ayarlama hedefine sahiptirler. Malesky (2007), çocuklarla tanışmak için sohbet odalarını ziyaret edenlerden oluşan örneklemedeki 25 failden 14'ünün reşit olmayan çocukla yüz yüze görüşme girişiminde bulunduğunu bulgulamıştır. Çevrim içi suçluların çoğunun, potansiyel olarak çevrim içi bir ilişkiden yüz yüze bir görüşmeye geçebilen mağdurlarla ilişkiler geliştirmek için yeterince sabırlı olduğu öne sürülmüştür (Wolak vd., 2004).

Genel olarak literatürde açıklanan bu aşamalara bakıldığında istismarcıların önce çocukları seçme aşamasında pasif bir şekilde platformlarda gözlemci olarak bulunduğu ve sonrasında ise çocuğu belirlediği anlaşılmaktadır. İstismarcılar daha sonra çocukla güvenli iletişim kurmaya çalışarak iletişimin sıklığını ve içeriğini kendi planlarına göre ilerletmektedir. Çocuğun iletişimin içeriğinin amacına ve içeriğine dair bir farkındalığı oluştuğunda ise zaten iletişim istismarcının tehdit unsurlarını, çocuğa ilişkin belge, mesaj, video kaydı, fotoğraf gibi görsel içeriklere sahip olması durumunu içermiş olmaktadır. Bundan sonra ise çocuklar genellikle ailesine, arkadaşlarına ve çevresine teşhir edilme korkusu ve kaygısı ile istenmeyen beklenti, davranışları sürdürerek depresif, korkulu ve kaygılı olmaktadır. Çevrim içi istismarda bu aşamalardan sonra çocuklar bazen tehdit sonrası fiziksel olarak da cinsel istismar içeren buluşmalara katılmak zorunda kalabilmekte ve böylece çevrim içi ortamdaki istismarın fiziksel olarak gerçekleşmesi mümkün olabildiği gibi bu fiziksel cinsle istismar durumunun süreğenliği de sağlanabilecektir.

2.2. Çevrim içi cinsel istek (*Online sexual solicitation*)

Çevrim içi cinsel istek, internet ortamında birini seks hakkında konuşmaya, kişisel cinsel bilgileri paylaşmaya veya cinsel davranışlarda bulunmaya teşvik etme ve talepte bulunmadır (örn. siber seks, video veya fotoğraf alışverişi, yüz yüze iletişim (Ybarra, Diener-West ve Leaf, 2007). Cinsel istekler, bilgisayar aracılı iletişimi kolaylaştıran herhangi bir çevrim içi platform aracılığıyla gerçekleşebilir, ancak sohbet odaları ve sosyal medya web siteleri, reşit olmayanların cinsel tacizinin olabileceği ortak alanlardır (Durkin, 1997; Kloess vd., 2017; Malesky, 2007). Bir yetişkin ile bir reşit olmayan arasındaki çevrim içi cinselleştirilmiş temas ve konuşmalar, tekil olarak meydana gelen taleplerden daha fazlası olabilir. Çevrim içi çocuk cinsel sömürüsüne ilişkin son araştırmalar, cinsel taciz ve cinselleştirilmiş sohbetler başlatmanın, cinsel suçlardan hüküm giymiş kişiler tarafından reşit olmayanları çevrim içi cinsel ilişkilere katılmaları için manipüle etmek amacıyla yaygın olarak kullanılan yöntemler olduğunu göstermiştir (Black vd., 2015).

Online grooming (çevrim içi cinsel etkileşime hazırlık) ve online sexual solicitation (çevrim içi cinsel istek) arasındaki temel fark, grooming eylemini yapan kişinin cinsel taciz içeren davranıştan önce çocukla arkadaş olmaya ve onun güvenini ve güvenini kazanmaya çalışmasıdır (Rogers vd., 2010). Bununla birlikte, cinsel istek (solicitation) herhangi bir özel arkadaşlık oluşturma aşaması olmadan gerçekleşir. Çocuk istenmeyen cinsel aktivite taleplerine ve cinselleştirilmiş konuşmalara daha hızlı maruz kalır. Cinsel istek bir yetişkin tarafından istenmeyen veya istense de istenmese de cinsel faaliyetlerde bulunma veya cinsel konuşma yapma veya kişisel cinsel bilgi verme talepleridir (Finkelhor vd., 2000). Taleplerin bu tanımı, bu nedenle, hedef kişi için olası olumsuz sonuçlar doğurur. İstenmeyen cinsel istek, bir kişiyi seks hakkında konuşmaya, cinsel bir şeyler yapmaya veya o kişi istemese bile kişisel cinsel bilgileri paylaşmaya teşvik etme eylemidir. Tecavüz ile cinsel istek ve zorbalık arasında açık örtüşmeler vardır. Hepsi, hedef aldıkları gençlere yönelik psiko-sosyal zorluklarla ilişkilidir (Ybarra vd,2007). Cinsel isteklerin çoğu çevrim içi etkileşimle sınırlıdır ve nispeten taciz boyutunda değildir. Bu nedenle birçok genç bunu rahatsız edici bulmayabilir. İletişimin amacı kişiyi cinsel faaliyetlere dahil etmek olmadığında, cinsel istekler danışmanlıktan, cinsel eğitimden ve cinsel konularla ilgili diğer iletişimden ayrılmalıdır. Aynı zamanda, rıza gösteren akranlar arasında cinsel konular hakkında sohbet etmekten, cinsel bilgileri paylaşmaktan ve hatta kendi ürettiği veya diğer cinsel içerikli görüntüleri paylaşmaktan da ayırt edilmelidir. Ayrıca çevrim dışı ve çevrim içi olarak, reşit olmayanları grooming sürecine dahil eden istismarcılar, çocuklarla kendi seviyelerinde ilişki kurmak için onların hobilerine, ilgi alanlarına, beğenilerine ve hoşlanmadıklarına değinmek ve övmek gibi çeşitli teknikler kullanabilir (Black vd., 2015; Lorenzo-Dus ve Izura, 2017; Williams vd., 2013; Winters ve Jeglic, 2017). Çevrim içi cinsel istek ve grooming nedeniyle hapsedilen yetişkinler üzerinde yapılan araştırmalar, bu kişilerin en uygun hedefin seçilmesine yardımcı olmak için profil bilgilerini değerlendirmek üzere genellikle gözlemci olarak sohbet odalarını ziyaret ettiğini ortaya koymuştur (O'Connell, 2003; Staksrud, 2013).

2.3. Çevrim içi çocuk cinsel istismarında rakamlar

Araştırmalar, birçok çocuk ve ergenin çevrim içi ortamda cinsel içerikli davranışlara maruz kaldığını göstermektedir (Çocuk İstismarı ve Çevrim İçi Koruma Merkezi, 2013; Wolak vd., 2006). Çevrim içi cinsel istek ve etkileşimin yaygınlığı belirsizdir ve istatistikler daha çok cinsel istek konusunda gelişmiştir. Ergenlik dönemi bireylerinin, öncesi dönem çocuklarına göre daha fazla hedeflendikleri bilinmektedir. Çevrim içi cinsel suçlular, çok çeşitli bir grubun parçası gibi görünmektedir (Bergen vd., 2015; Wolak vd., 2007). 10 ila 17 yaş arasındaki gençlere yönelik anketleri kullanan araştırmalar, yetişkinler tarafından yapılan cinsel taciz yaygınlığının nüfusun %5 ila %9'u arasında olduğunu göstermektedir (Bergen, 2014). 2010 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde de 10 ila 17 yaş arasındaki gençlerle yapılan bir araştırmada (Jones vd., 2012), ergen bireylere yönelen cinsel taleplerin yaygınlığının, 10 ila 12 yaş arasında %2 olduğu ancak 13-17 yaşındakiler arasında ise %14 şeklinde olduğu görülmüştür.

Bildirilen grooming mağdurlarının büyük çoğunluğu 13 yaş ve üzerindedir (Staksrud, 2013). Wolak vd. (2007), araştırmalarında çevrim içi cinsel suç mağdurlarının %99'unun 13 ila 17 yaşları arasında olduğunu tespit etmiştir. Çocuk kurbanların çoğunun, bir yetişkinle iletişim kurduklarının farkında olduğu belirtilmiştir (Wolak vd., 2004). Ayrıca, kişiyle yüz yüze görüşmeyi kabul eden mağdurların çoğu, cinsel iletişimin gerçekleşmesini beklediklerini belirtmişlerdir. Cinsel iletişim girişiminde bulunanların %73'ü, bu etkileşimin bir kişiyle birden fazla kez gerçekleştiğini bildirmiştir. Ayrıca araştırmalar, çevrim içi cinsel suçluların yüksek bir yüzdesinin 25 yaşın altında olduğunu bulmuştur (Schulz vd., 2016; Wolak vd., 2007). Çevrim içi etkileşime girmeden önce ilk kez çevrim dışı tanışan yetişkinlerin (örneğin, eski bir okul arkadaşı, bir yaşıtlı büyük kardeşi, daha büyük bir erkek arkadaş veya kız arkadaş) çevrim içi olarak ilk kez tanışanlardan daha genç olması makul olsa bile, bugüne kadar yapılan az sayıdaki araştırmada suçluların çocukları başlangıçta çevrim içi mi yoksa çevrim dışı mı tanıdığına bağlı olarak yaş farklılıkları bulgulamamışlardır (Wolak vd., 2007). Gençlerin interneti nasıl kullandıklarına, özellikle de yabancılarla etkileşimlerine ve çevrim içi davranışlarına ilişkin çok az bilgi bulunmaktadır. Ergenler arasında geleneksel "sohbet odalarının" kullanımı 2000'den beri azalmış olsa da (Wolak vd., 2006), Snapchat, Instagram, facebook, tiktok gibi sosyal medya platformları, çevrim içi olarak yabancılarla tanışmak ve sohbet etmek için sohbet odasına benzer tarza alternatifler sağlamaktadır. İnternetin gençler arasında yaygınlaşan kullanımı, bu gençlerin karşılaşılabilecekleri örseleyici etkileşim türleri hakkında endişeler uyandırmaktadır.

Ulusal literatüre bakıldığında, Türkiye'de yaşayan çocukların %46'sının sosyal ağları kullanırken kişisel bilgilerini yeterince koruyamadıkları, buna ilişkin kurallardan haberdar olmadıkları, profillerinin resim, yaş, doğum tarihi gibi içerikler barındırdığı belirtilmektedir (Karakuş vd., 2014). Çocukların reklam, hediye, ödül gibi gerekçelerle kişisel bilgilerini paylaştığı ve bu durumun onları siber zorbalığa daha uygun hale getirdiği anlaşılmaktadır (Çağiltay vd., 2011).

Türkiye’de yürütülen karma yöntemli bir araştırmada çocukların internete erişim yaşının giderek düştüğü ve internete erişim sürelerinin arttığı bulgulanmıştır. Çocukların çevrim içi olarak gerçekleştirdiği sosyal ağ oluşturma, çevrim içi film veya video klip izleme gibi etkinliklerde de artış meydana geldi ve çocukların interneti eğlence aracı olarak gördüğü belirtilmektedir. Araştırmada ayrıca çevrim içi olmadıklarında kendilerini rahatsız hisseden, çevrim içi yeni arkadaşlar arayan ve internette geçirdikleri uzun saatler nedeniyle internet üzerinden genel olarak cinsel içerikli mesajlar alan çocukların sayısında da önemli bir artış meydana geldiği belirtilmektedir (Aslan ve Karakuş-Yılmaz, 2021).

2.4. Çevrim içi çocuk cinsel istismarında çocuklar ve istismarcılar

Çevrim içi çocuk cinsel istismarı ile ilgili bilinmesi gerekenlerin başında istismara maruz bırakılan çocuklara ilişkin risk faktörleri ve eylemi gerçekleştiren kişilere ilişkin yaygın eğilimler ve tutumlar gelmektedir. Bu başlıkta çocuklar ve istismarcılar ayrı alt başlıklarda ele alınacak ve literatürde yer alan araştırmalardan hareketle temel açıklayıcı bilgilere yer verilecektir.

Çocuklar ve risk faktörleri: Staksrud'a (2013) göre, "İnternet çocukları daha savunmasız hale getirmez, ancak zaten savunmasız çocukları daha erişilebilir hale getirebilir" (s. 163). Farklı faktörler, reşit olmayanların cinsel istek ve etkileşimlere maruz bırakılma savunmasızlığını artırabilir. Örneğin, cinsiyet ve yaş gibi bazı demografik değişkenler, çevrim içi cinsel mağduriyet riskinin artmasıyla ilişkilendirilmiştir. Genel olarak, önceki araştırmalar kız çocuklarına yönelik mağduriyetin daha yaygın olduğunu bulmuştur (Mitchell vd., 2014; Montiel vd., 2015). Yaşla ilgili olarak, çalışmaların karışık sonuçları olmasına rağmen (Wachs, Wolf ve Pan, 2012), çoğu çalışmada, daha büyük ergenler (14 ila 17 yaş arası) en sık mağdur edilenlerdir (Mitchell vd., 2014; Montiel, Carbonel ve Pereda, 2016; Wolak vd., 2007). Mağdurların ebeveynlerinin eğitim düzeyi ve sosyoekonomik durumu da çevrim içi mağduriyet riskinin artmasıyla ilişkilendirilmiştir (Kowalski, Giumetti, Schroeder ve Lattaner, 2014), ancak bugüne kadar çevrim içi cinsel istek ve etkileşim hakkında belirli kanıtlar mevcut değildir.

Çevrim içi çocuk cinsel istismarında genellikle ergenlik dönemindeki çocukların, ergenlik öncesi dönem çocuklarına nazaran daha fazla risk altında olduğu belirtilmektedir (Soo ve Bodanovskaya, 2011). Çocuk cinsel istismarı korku, kaygı, depresyon, öfke, kendine zarar verme davranışı, damgalanma duyguları, zayıf benlik saygısı, yeniden mağduriyet ve madde kötüye kullanımı gibi birçok kısa ve uzun vadeli psikolojik sonuçları olan bir sorundur (Beitchman vd., 1991, 1992; Briere ve Elliot, 2003). Bazı araştırmalar, bilgi ve iletişim teknolojilerini içeren cinsel suçlara maruz bırakılan bireylerde depresif belirtiler ve Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB) gibi psikopatolojilerin gelişme olasılığının yüksek olduğunu bulgulanmıştır (Say, Babadağı, Karabekiroğlu, Yüce ve Akbaş, 2015; Wells ve Mitchell, 2007). Çevrim içi cinsel taciz ve etkileşimlerin olası bir başka sonucu da cinsel amaçlı kullanılan materyallerin kalıcı ve çevrim içi olarak erişilebilir olması tehlikesidir. Bu durum da çocuk pornografisine yol açabilir ve materyal ortadan kaldırılamadığında daha fazla mağduriyete ve birtakım yeni sonuçlara aracılık edebilir Reşit olmayanlar

tarafından üretilen materyallerle, suçlular yeni kontrol biçimlerine sahip olur ve istismarı sürdürmeleri ve tekrar etmeleri için karşı tarafı tehdit edebilir ve korkutabilirler (Say vd., 2015).

İstismarcılar ve yaygın eğilimleri: İstismarcılar cinsel içerikli konuşmalar yaparak, çocuğu pornografiye maruz bırakarak veya çocuklardan cinsel faaliyetlerini izlemelerini veya gerçekleştirmelerini isteyerek potansiyel mağdurları elde etmek ve manipüle etmek için interneti kullanırlar (Lanning, 2005). Ayrıca, istismarcılar yüz yüze cinsel eylemlerde bulunmak için çocukla bir görüşme ayarlama amacına sahip olabilir. Genellikle istismarcıların çocukları bulma ve potansiyel kişilerle konuşma başlatma yollarından biri, çevrim içi sohbet odalarıdır (Malesky, 2007). Araştırmacılar uzun süredir çocuk cinsel istismarcılarını araştırırken, çevrim içi cinsel istismarcılar nispeten daha yeni bir fenomen olarak kabul edilmiştir (Craven, vd., 2007). Carr (2004), grooming istismarcılarının yüz yüze istismarcılardan niteliksel olarak farklı olduğunu savunmuştur. Babchishin ve arkadaşları (2011), çevrim içi (örneğin çocuk pornografisi, çocukları internet yoluyla kandırma) ve çevrim dışı cinsel suçluları karşılaştıran bir meta-analiz yürütmüştür. Meta-analiz, çevrim içi suçluların fiziksel istismarcılardan daha beyaz ve daha genç olduğunu ortaya çıkarmıştır. Psikolojik değişkenler açısından, çevrim içi suçlular potansiyel hedefleri için daha fazla empati ve daha yüksek cinsel sapkınlık gösterdi. Çevrim içi grooming dökümlerinin bir içerik analizine göre, çevrim içi cinsel suçlular yüz yüze grooming istismarcılarıyla benzer taktikler kullanırken, genel sürecin sıra ve zamanlama açısından farklılık gösterebileceğini ortaya çıkarmıştır (Black vd., 2015).

Malesky (2007), reşit olmayan biriyle internet aracılığıyla iletişim kuran 31 hüküm giymiş cinsel suçlunun çevrim içi etkinliğini incelemiş ve çoğunluğun reşit olmayanlara yönelik sohbet odalarını izlediğini, ziyaret ettiğini ve bu örneklemin yarısının potansiyel hedefleri belirlemek için profilleri incelediğini bulgulamışlardır. Bu çevrim içi istismarcılar reşit olmayan kişinin profilindeki cinsel içeriğin varlığına, çocuğun algılanan savunmasızlığına veya itaatkarlığına, çocuğun profillerinde yaşını açıkça belirtmesine ve kulağa genç görünen kullanıcı adlarının kullanılmasına dayalı olarak hedef seçmekte oldukları bulgulanmıştır. Suçlular, örneğin ergen jargonunu kullanarak, kendilerinin çeşitli yönleri hakkında yalan söyleyerek ve hatta daha arzu edilen yeni bir kimlik oluşturarak dillerini ve davranışlarını uyarlarlar (Quayle vd., 2014). Ek olarak, duygusal katılım stratejilerini kullanabilirler (Wolak vd., 2007) ve hatta çocuğun ihtiyaçlarına göre uyarlanmış stratejiler geliştirmek amacıyla hedeflerinin hassas noktalarını (örneğin, psikolojik sorunlar, düşük benlik saygısı) aktif olarak inceleyebilirler (De Santisteban ve Gámez Guadix, 2018; Quayle vd., 2014). Buna ek olarak bireyler için istismarcılar yaygın olarak imajı esas olarak bir yetişkin imajına sahipken, Dünya Sağlık Örgütü (1999) çocuk cinsel istismarında bir çocuğun da istismar eden kişi olarak tanımlanabileceğini vurgulamaktadır. Gencin başka bir çocuk üzerinde sorumluluk, güven veya güç sahibi olması ve eylemin yalnızca failin ihtiyaçlarını karşılaması durumunda bu tablo çevrim içi çocuk cinsel istismarında da görülebilmektedir.

3. Çevrim içi çocuk cinsel istismarı ve sosyal hizmetin işlevi

Güvenli internet kullanımının olmayışı, ebeveyn kontrolü eksikliği, dijital platformların her yaşta bireyin üyeliğini kolaylıkla sağlaması ve internetin sağladığı kontrol edilmesi güç bir alan büyüklüğü gibi unsurlar çocukların dijital ortamlardaki risklerden uzaklaştırılmasını güç hale getirmektedir. Çocuklar cinsel istismarı sanal ortamda deneyimlediğinde de aynı şekilde önemli bilişsel, fiziksel (bedenine zarar verme), duygusal ve birtakım gelişimsel olumsuz tablonun içine girmektedir. Çocukların maruz kaldıkları çevrim içi cinsel istismar deneyimlerinin ve semptomların bilinmesi ebeveynler ve çocuğun dahil olduğu sistemlerdeki profesyoneller (okul, yurt, hastane, bakım kuruluşları, adli kurumlar, kurslar vb.) açısından önemlidir. Bildirimin fiziksel olarak gerçekleşen cinsel istismardaki gibi güç olması ve istismarcıya ilişkin bilgilerin doğruluğunun saptanması güçlüğü ise bu alanda öne çıkan engeller arasındadır. Çevrim içi çocuk cinsel istismarını, diğer cinsel istismar türlerinden ayıran önemli bir özellik ise risk faktörleri bakımından sosyo-ekonomik göstergelerden daha az etkilenebilir olmasıdır. Her ne kadar bu konudaki araştırmalar sınırlı sayıda olsa da fiziki cinsel istismar faktörleri ile karşılaştırıldığında bu durum belirginleşmektedir. Örneğin; yoksulluk, düşük eğitim seviyesine sahip ebeveyn, alt sosyo-ekonomik göstergeli yaşam alanları, madde kullanan bireylerle ve insanlarla aynı yerde yaşama, üvey aile ilişkileri, sosyal izolasyon, yaşanan çevrenin fiziksel özellikleri ve suç oranları gibi unsurlar çocukların cinsel istismara maruz bırakılmasında risk faktörleridir (Assink vd., 2019; Davies ve Jones, 2013). Ancak çevrim içi çocuk cinsel istismarında bu risk faktörlerinin olmaması halinde ve yalnızca internet erişimine sahip olmak bile tüm çocukları bu risk tablosunun içerisine kolaylıkla çekebilmektedir. İstismarcılar anonim bir şekilde özellikle çocuğun duygusal zayıflıklarını ve ihtiyaçlarını planlı ve kontrollü bir şekilde anlayarak çocukla iletişime geçmekte ve sonrasında çevrim içi istismar eylemlerini sürdürebilmektedir. Cinsel istismar eylemi çevrim içi cinsel istismarda da süregelen bir hal alabilme potansiyeli taşır.

WePROTECT Global Alliance, UNICEF ve çeşitli küresel sivil toplum örgütlerinin ortak çalışma raporunda yer alan verilere bakıldığında Amerika Birleşik Devletleri'nde, Kuzey Amerika bölgesinde çocuklara yönelik çevrim içi cinsel suç oranı %71 iken, Orta Amerika'da bu oran %59 ve Latin Amerika'da bu oran %49 olarak belirtilmiştir. Aynı raporda Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da %44, Kuzey Avrupa'da %65, Avusturalya'da %67, Güney Afrika'da %57, Güneybatı Asya'da bu oran %52 şeklinde belirtilmiştir (Global Threat Assessment, 2021). Türkiye'de konu ile ilgili yapılmış araştırmalarda çevrim içi çocuk cinsel istismarına ve çeşitli tezahür biçimlerine ilişkin ampirik çalışmalar ve konuya ilişkin sayısal veriler sınırlıdır. Çalışmalar ulusal düzeyde daha çok çocuk ve gençlerin telefon ve internet alışkanlıklarına ilişkin verileri içermektedir (Bayrak, 2022; Özçalık ve Atakoğlu, 2010). Araştırmalar ve önleme çalışmaları çoğunlukla istismarcıların eylemleri üzerinde yoğunlaşmış olsa da çocukları potansiyel faillerden koruyan müdahalelerin dikkate alınması önemli olacaktır (Patterson, Ryckman ve Guerra, 2022). Çocukları güvenlik ve riskler konusunda bilgilendiren önleme ve müdahale programları önemli ancak tek başına da kısmen yetersiz görünmektedir. Dünya Sağlık Örgütü (2020) çocukların çevrim içi tehlikeleri ve istismarı anlamalarına yardımcı olmak için farkındalık yaratan ve

beceriler öğreten programların umut verici ve etkili olduğunu öne sürmektedir. Çünkü çocuklar ve gençlerin riskli davranışlarını azaltmak için ayrıca desteğe ve yardıma ihtiyaçları vardır. Çocuk ve ergenlerin çevrim içi davranışlarını değiştirmedeki etkilerini belirlemek için kapsamlı ve çok yönlü programlarının geliştirilmesi ve değerlendirilmesi önemlidir. Çocukların ve gençlerin çevrim içi istismar konusunda yardım arama ve endişelerini ebeveynlerine, öğretmenlerine ve diğer yetkililere ifade etme becerilerini kolaylaştırmaya odaklanılmalıdır. Bu durumda ebeveynler, profesyoneller ve diğer yetişkinler, çocukların ve gençlerin çevrim içi istismar hakkında sorunlarla ilgili anlatımlarını dinlemeye ve sorunları çözmelerine yardımcı olmaya hazırlıklı olmalıdır. Bu nedenle, çocukların ve gençlerin istismar deneyimlerini yetişkinlere açıklamasını teşvik eden ve engelleyen faktörleri belirlemek için araştırmalara ihtiyaç vardır.

Ayrıca çocukları ve gençleri sorunlu çevrim içi etkileşimlere ve istismara karşı savunmasız hale getiren faktörlerin belirlenmesi önemle gerekmektedir. Sosyal hizmet uzmanları bu konuda ailelere rehberlik edebilecek ve çocuklara danışmanlık hizmeti verecek konumda bir meslektir. Ailede, okulda ya da farklı sistemlerde meydana gelen bir sorun ve ihtiyacın arkasında çevrim içi cinsel istismarı olasılığı da değerlendirilmeli ve yasal süreç, mesleki müdahaleler ve kaynaklarla buluşturma konusunda çocuk ve ailesiyle çalışılmalıdır.

Sosyal hizmetin bireylerin ihtiyaç ve sorunları ile ilgili kaynaklara yönlendirme ve aracılık etme işlevi ve amacı bulunmaktadır (Duyan, 2003). Çevrim içi cinsel istismar olgularıyla çalışırken sorunun ele alınması ile ilgili olarak uzmanın müdahale içerikleri mikro, mezzo ve makro düzeylerde çeşitlenecektir. Özellikle çocuğun cinsel istismarı aileler için çoğu zaman beklenmedik bir şekilde gelişen ve ortaya çıkan gelişimsel ve ani travmatik stres yaratan bir kriz türüdür (Yıldırım, 2016). Bunun çevrim içi ortamda meydana gelmesi ya da çevrim içi etkileşim sonrasında fiziksel olarak da çocuğun istismar edilmesi durumu aileler için benzer etkide bulunacaktır. Sosyal hizmetin bütüncül perspektifi çocuğu ve çeşitli düzeylerdeki sosyal çevresini kapsayan müdahalelerle birlikte aynı zamanda ailesini güçlendirmeyi de hedeflemektedir (Erbay, 2019; Karataş, 2017). Sosyal hizmet uzmanları vaka yönetimi yaklaşımıyla çevrim içi çocuk cinsel istismarı vakalarında çocuğun sağlık, adli, güvenlik ve sosyal hizmet ihtiyaçlarının karşılanması sürecinde aktif bir şekilde uygulama ve müdahaleler gerçekleştirebilir (Altındağ, 2020; Bogo, 2006). Sosyal hizmetin çevrim içi istismara maruz bırakılmış çocuklarla ve aileleriyle yürüteceği planlı değişme süreci, sorunun sistemli, kapsayıcı ve planlı bir şekilde ele alınarak çocuk ve ailenin ihtiyaçlarına cevap vermeyi amaçlayacaktır. Çocuğun bağlı bulunduğu okul, aile, mahalle ve arkadaş sistemlerinin bu sürece etkisi ve etkileşimini ele almak üzere sistem ve ekolojik yaklaşım, özellikle aile üyelerinin sorun çözme ve müdahale planlarını belirleme sürecinde değişim sürecinde dahil olmasıyla krize müdahale yaklaşımı ve çocuğun istismar sürecinde yaşadığı özellikle olumsuz bilişsel etkilerin giderilmesi için bilişsel davranışçı yaklaşım çocukla yürütülecek müdahale süreçlerinde planlı değişimi gerçekleştirmek üzere uzmanların yararlanabileceği ve vakayı ele alabileceği yaklaşımlardır.

Çevrim İçi Çocuk Cinsel İstismarı Vakalarında Planlı Değişme Süreci

Çevrim içi cinsel istismarın çeşitli biçimlerine maruz kalmış çocuk ve ergenlerin bu deneyimleri açığa çıktıktan sonra çocukla yürütülecek planlı değişme süreci önemlidir. Uzman tanışma aşamasında çocukla güvenli bir ilişki için zemin hazırlamalı, güvenli, birlikte ve onun için orda olma duygusunu tanışma aşamasında çocuğa vermelidir (Duyan, 2010). İlk olarak çocuğun yaşı, ailesi, özellikleri, eğitim ve sosyal hayatı, çevresel koşulları öğrenilerek çocuğun istismar ortamlarıyla ve istismarcıyla ilişkilmesine zemin hazırlayan risk faktörleri ön değerlendirme aşamasında tanımlanabilmelidir. Çocuğun hangi koşullar ve faktörlerin etkisiyle bu iletişimin parçası olduğu tanışma ve ön değerlendirme aşamalarında tanımlanmaya çalışılmalıdır. Özellikle internetin kullanımının yaygınlaşmasıyla birlikte dijital platformlar, çocukların akranlarıyla birlikte cinselliği keşfetmeleri için yaygın bir araç haline gelmektedir (WeProtect, 2021). Bu durum aynı zamanda yeni istismar ve çocuk cinsel sömürsü biçimlerine kapı aralamaktadır (Finkelhor, Turner ve Colburn, 2022). Çocuğun yaşına göre cinsel sağlık ve eğitim bilgileri ile ilgili uzmanın gözlem ve değerlendirmeleri önemlidir. Bu değerlendirme aynı zamanda çocuğun istismara açık bireysel faktörlerini anlamak ve çocuk ve ailesi için bu kapsamda çalışmanın içeriğini belirlemek için gereklidir. Uzmanların istismarla ilişkili dinamikleri ve çocukların gelişimsel ihtiyaçları arasındaki ilişkiyi tanımlayabilmesi de önemli olacaktır. Çocuğun ailesi ile ilgili kaygıları endişeleri ve ailesiyle ilgili güçlü ve destekleyici yanları da anlaşılabilir müdahale planları yapılmalıdır. Çocuğa ve aileye bu konuda da rehberlik edilmesi bu süreçte yararlı olacaktır. Çocuğun ekolojik sistemindeki dinamikler ve unsurlar tanımlanarak istismarla ilgili olumsuz etkiler gözlemlenmeli çocukla görüşmelerde istismarın boyutu ve çocuğun istismar sürecinde maruz kaldığı ve yapmak zorunda hissettirildiği eylemler açığa çıkarılarak çocuğun özellikle ruh sağlığı ve duygusal ihtiyaçları için gerekli tedavi ve terapötik sürecin planlanması sağlanmalıdır. Müdahale sürecinde de kolluk, eğitim, hastaneler ve ilgili tıbbi birimler, sosyal hizmet kuruluşları ve çeşitli yasal süreç kurumları, çocuğun bakımverenleri ve aile üyeleri bu sürece dahil edilerek formal ve enformel sistemler hayata geçirilmelidir. Çocuğun belirlenen risk faktörlerine göre gerekirse koruma kararı alınarak bakım kuruluşunda kalması, bildirimlerin yapılmamış olması halinde ilgili adli mercilerin konudan haberdar edilmesi ve eğitim hayatına ilişkin okul ve diğer kurumların süreçten olumsuz etkilenmemesi adına planlamanın yapılması gerekebilir. Uzman bu süreçleri planlama aşamasında belirlemeli ve müdahale aşamasında da ilgili yerlerle temasa geçerek gerekli eylemler ve yazışmalar için harekete geçmelidir (Duyan, 2010). Ayrıca müdahale aşamasında çocuğun çevrim içi riskler, istismar sürecinde aldığı tehdit ve yapılan teşhirlere ilgili kaygıları azaltılmalı, benlik saygısı ve psikolojik iyilik hali için gerekli biyopsikososyal ihtiyaçlar karşılanarak müdahale planları uygulanmalıdır. Ayrıca bireysel çalışmalarda çocuğa akranları ve yetişkinlerle kurduğu ilişkilerin içeriği, amacı ve cinselliğe ilişkin algıları tanımlanarak, ideal iletişim biçimi ve doğru bilgi kaynakları hakkında danışmanlık rolü yerine getirilmelidir.

Öte yandan çevrim içi cinsel istismara maruz kalmış ve gelişimsel açıdan olumsuz yönde etkilenmiş çocuğun ailesi ve bağlı sistemleri ile çalışmak da gerekebilmektedir. Sosyal hizmetin aileleri ve geniş anlamda toplumu bilgilendirici rolü (*outreach*) bu sorunun yaygınlaşmasının önüne geçilmesinde, yani önleyici ve koruyucu çalışmalarda öne çıkmaktadır (Duyan, 2010). Çocuğun çevrim içi cinsel istismarı ve devamı ile gelen fiziksel cinsel istismarın doğurduğu tablolar da mevcut olabilmektedir. Bu durumda çocukların yanı sıra çeşitli tablolara göre aileler de çeşitli hastane temelli, bakım merkezli gibi sosyal hizmet kuruluşlarına yönlendirilebilmektedir. Örneğin; çevrim içi ortamda istismara maruz bırakılan çocuğun teşhir edilmesi sonrası korku ve endişe ile evden ayrılan anne ve çocuğun bakım kurumu ihtiyacı oluşması, aile üyelerinde ani duygusal tepkiler sonucu sağlık durumlarına ilişkin istenmeyen yeni durumların oluşması vb. uzman ailelerle çalışırken çocuğun maruz kaldığı eylemler ve çocukta yaratacağı etkiler bakımından ailelere rehberlik etmeli ve gerekli müdahaleleri birlikte planlamalıdır. Çocuğun istismarının aile üyeleri üzerindeki etkisi de tanımlanabilmeli ve aile üyelerine de destek verilerek istismarın olumsuz etkileri bütüncül bir şekilde giderilmeye çalışılmalıdır. Aileleri çocukların dijital güvenliği konusunda bilgilendirmek, gerekli yasal sürecin takibi konusunda ilgili kurumlara havale etmek uzmanın uygulama aşamasında yapabileceği müdahaleler arasında yer alabilir.

Sosyal hizmetin ve sosyal hizmet uzmanlarının günlük rutinin dışına çıkması ve güncel sorunlara yönelik bütünlüklü bir bakış açısı geliştirerek müracaatçı gruplarına yardım etmesi (Duyan, 2003) çevrim içi çocuk cinsel istismarında da önemli ve gereklidir. Ebeveynler ve profesyonellerin, çocukların güvenli olmayan uygulamalara girişlerine engel olmanın ve bu risklerden korumanın yeterli olduğunu varsaymak yanıltıcı olabilir. Uzmanların makro düzeyde planlı değişim süreçlerinde ebeveynlerin, çocukların, profesyonellerin davranış, tutum, bilgi ve becerilerinin yanı sıra mahalle ve okul gibi alanların, politika, mevzuat ve kültür gibi sistemlerin hedeflenmesinin en başarılı ve kapsayıcı bir yaklaşım olduğunu vurgulamak önemli olacaktır (Patterson vd., 2022). Öğrenci-öğretmen ve ebeveyn etkileşimi için okul sosyal hizmeti ihtiyacı, ailelerin ya da ebeveynlerin destek alabileceği mahalle temelli danışma merkezlerinin kurulması, politikaların dijital çağın gerekliliği realitesinin yanı sıra ergenler ve savunmasız gruplar için çevrim içi tehlike ve riskleri de kapsayıcılığı önemlidir. Kanunlar ve mevzuat birincil korumaya yardımcı olmada çok önemli bir rol oynamaktadır. Örneğin; Birleşik Krallık 'ta 2015 yılında Ciddi Suçlar Yasası'na 'bir çocukla cinsel iletişim' suçu getirilmiştir (Pegg, 2017). Bir yetişkinin cinsel tatmin elde etmek için bir çocukla çevrim içi iletişim kurması durumunda suçlanmasına izin verilmiştir. Uzmanlar politika planlama rollerine, buldukları kurumların ve görev tanımlarının el verdiği ölçüde bu yönde politika ve programların geliştirilmesine öncülük edebilir ve çocukların çevrim içi istismarına yönelik önleyici programların oluşturulmasına aracılık edebilirler. Öte yandan yenilikçi yazılımlar, ebeveynlerin uygunsuz web sitelerini engelleyebildiği gibi çevrim içi çocuk cinsel istismarını da önlemeye yardımcı olabilir. Her ikisi de önemli olmakla birlikte, çevrim içi çocuk cinsel istismarı ile ilgili eğitim ve farkındalığın geliştirilmesi, önleme konusunda yardımcı olacak en acil araç olabilir. Ailelerin

bu yazılımları kullanımın kolaylaştırılması, gerekli teknolojik okuryazarlık eğitimleri alabilecekleri yerlere yönlendirilmesi, bakanlıklar nezdinde güvenli ve ücretsiz yazılımların yaygınlaştırılması önemli adımlar olacaktır. Konu ile ilgili ulusal örneklemli çalışmaların yaygınlaşması, ampirik çalışmalarla bu durumun ortaya çıkarılması ve bilimsel bir düzlemde makro politikaların belirlenmesi önemlidir. Çocukların içinde bulunduğu ve üyesi olduğu bir diğer önemli sistem olan okullar özellikle çocukların akranlarıyla birlikte daha sık tanıştığı yeni platformların güvenliği konusunda bilgilendirmeler ve çevrim içi istismar davranışları, iletişim biçimleri hakkında rehberlik yapılabilecek kurumların başında gelmektedir. Okulların psikolojik danışmanlık ve rehberlik servisleri bu konuda önemli rol ve görevler üstelenebileceğini belirtmekte yarar vardır. Özellikle okul sosyal hizmet birimlerinin açılarak bu konuda çocukların bilgilendirilmesi ve ihtiyaç sahibi çocuklarla gerekli müdahaleleri yapabilme olanaklarının mevzuat kapsamında uygulamaya geçirilmesi önemli bir gelişme olacaktır.

Sonuç

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu, 1998), çocukları her türlü fiziksel ve zihinsel şiddetten, yaralanmadan veya istismardan korumaktan yetişkinleri sorumlu olarak tanımlamıştır. Uluslararası sözleşmeler bu konuda tüm ülkeleri ve toplumları iş birliğine ve koruyucu önleyici çalışmalar davet etmekte ve yükümlülükler vermektedir. Çocuk ve gençlerin siber dünyaya düzenli ve yoğun katılımı ve çevrim içi istismarın çeşitlenerek ve yaygınlaşarak artması, istismarın önlenmesi ve çocuk ve gençlerin korunması için acil eylem çağrısının sinyallerini vermektedir. Günümüzün genç ve dijitalleşmiş nesli eğlence, bilgi, kişisel yardım, tavsiye ve en önemlisi sosyal bağlantı için giderek daha fazla internete ve diğer iletişim teknolojisi türlerine güvenmektedir. Yetişkinlerin internet ve iletişim teknolojisini çocuklar ve gençler için geçerli ve gerçek bir etkileşim aracı olarak kabul etmesi, anlaması ve kabul etmesi kritik öneme sahiptir. İnternetin günümüzde yalnızca çocuklar ve gençler için değil her yaştan bireyler için sağladığı kolaylıklar, fırsatlar ve yararları tartışmasız bir biçimde açıktır. Çocuklar için önemli kazanımlar, bilgiye erişim, sosyalleşme, öğrenme ve çeşitli zaman harcama etkinlikleri barındırması gibi unsurları itibariyle de işlevsel olduğu kadar ilgi çekicidir. Ancak internetin sağladığı kolaylıklar yalnızca yararlı alanlardaki olumlu yönleriyle sınırlı kalmamakta ve kötüye kullanım amacı içeren birçok eylem ve içerikte de işlevsel bir şekilde kullanılmaktadır. Çoğunluğunu yetişkinlerin oluşturduğu çevrim içi istismar davranışlarına sahip kişi ya da grupların dijital platformlar ve çeşitli internet araçlarını kullanarak çocukları istismara maruz bırakması bu olumsuz örneklerden yalnızca biridir. Çocukların çevrim içi ortamlarda cinsel istismar edilmesi çeşitli yöntemler, eylemler ve süreçlerle gerçekleşse de tüm istismar eylemlerinin en önemli ortak noktalarının istismarcı tarafından planlı, sistemli ve güven ilişkisi kurma çabasıyla gerçekleştiği gerçeğidir. Bu bağlamlarda çocuklar, ebeveynler, aileler, okullar ve internet dünyasındaki platformlara ilişkin risklerin tanınması ve ele alınması gerekir.

Sosyal hizmet uzmanlarının çevrim içi çocuk cinsel istismar sorununa ilişkin olarak ise maruz kalan çocuk ve ailesi başta olmak üzere mikro, mezo ve makro düzeylerde bilgilendirme, danışma, rehberlik, toplum çalışması, terapötik yardım, eğitici, kaynaklarla buluşturma, vaka yöneticiliği, politika ve planlamalarda görüş bildirme ve raporlama gibi rollerini planlı değişimi hedefleyerek yerine getirmesi çocuk ve aile refahı alanı için önemli olacaktır. Konuyu çocuk odaklı ve çevresi içinde birey anlayışıyla eklektik bir biçimde aşamalı olarak ele alarak değişimi amaçlamak için uzmanın gerekli bilgi ve beceri temellerinin de güçlendirilmesi önemlidir. Ayrıca bu sorunla ilgili olarak sosyal hizmet merkezleri, aile danışma merkezleri, hastanelerin sosyal hizmet birimleri, adli kurumların sosyal hizmet birimleri çevrim içi cinsel istismar konusunda mikro, mezo ve makro düzeyde çalışmalar ve katkılar sağlayabilmelidir. Bunun yanı sıra özellikle makro düzeyde Sağlık Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, kolluk kuvvetler, güvenlik birimleri, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarının da sorumluluk üstlenmesi ve çocuklar ve ailelerine yönelik kapsayıcı politikalar, programlar, projeler ve çalışmalar yürütmek üzere koordineli bir biçimde çalışması önemli ve bütünlüklü olarak çok yönlü katkılar sağlayacaktır. Bu çalışma çevrim içi çocuk cinsel istismarına ilişkin temel kavramlar ve kapsamı hakkında bilgi vermeyi amaçlayarak aynı zamanda konuyu sosyal hizmet perspektifinden ele almayı amaçlayan derleme çalışmasıdır. Konuya ilişkin çeşitli disiplinlerce çocuk, ebeveyn ve profesyonelleri içeren çeşitli örneklerle tasarlanmış araştırmaların yapılması alan yazının yanı sıra bu sorunla etkili mücadelede ve önlenmesinde de önemli katkılar sağlayacaktır.

Kaynakça

- Ainsaar, M., ve Lööf, L. (2011). Online behaviour related to child sexual abuse. URL: https://www.childrenatrisk.eu/robert/public/Online_behaviour_related_to_sexual_abuse
https://childrenatrisk.cbss.org/wpcontent/uploads/2020/12/Online_behaviour_related_to_sexual_abuse.pdf
- Aktepe, E. (2009). Çocukluk çağı cinsel istismarı. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 1(2), 95-119.
- Alikasifoglu, M., Erginoz, E., Ercan, O., Albayrak-Kaymak, D., Uysal, O., & Ilter, O. (2006). Sexual abuse among female high school students in Istanbul, Turkey. *Child Abuse & Neglect: The International Journal*, 30(3), 247–255. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2005.10.012>
- Altındağ, Ö. (2020). Vaka yönetimi ve sosyal hizmette kullanımı. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 31(2), 618-646.
- Aslan, A., ve Karakuş-Yılmaz, T. (2017). Türkiye'de Güvenli İnternet Kullanımına Yönelik Gerçekleştirilen Uygulamalar. *Dumlupınar University Journal of Social Science/Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (53).
- Assink, M., van der Put, C. E., Meeuwssen, M. W. C. M., de Jong, N. M., Oort, F. J., Stams, G. J. J. M., & Hoeve, M. (2019). Risk factors for child sexual abuse victimization: A meta-analytic review. *Psychological Bulletin*, 145(5), 459–489. <https://doi.org/10.1037/bul0000188>
- Babchishin, K. M., Hanson, R. K., ve Hermann, C. A. (2011). The characteristics of online sex offenders: A meta-analysis. *Sexual Abuse: Journal of Research and Treatment*, 23(1), 92–123.
- Barak, A. (2005). *Sexual Harassment on the Internet*. *Social Science Computer Review*, 23(1), 77–92. doi:10.1177/0894439304271540
- Barut, B. (2021). Cinsel istismar mağdurlarına yaklaşım ve terapötik süreç. *Journal of International Social Research*, 14(76).
- Barut Bektaş, B. (2022). Cinsel istismar mağduru çocukları olan ailelerin istismar süreçlerine ilişkin deneyimlerinin sosyal sermaye yaklaşımıyla incelenmesi: Diyarbakır örneği. Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora tezi.
- Bayrak, N. G. (2022). Sanal Platformlarda Çocukları Bekleyen Tehlike: "Çevrimiçi Cinsel İstismar". *Doğu Karadeniz Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1 (3), 48-57. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/pub/ebshealth/issue/74730/1210862>
- Beitchman JH, Zucker KJ, Hood JE, et al. (1992). A review of the long-term effects of child sexual abuse. *Child Abuse & Neglect* 1992; 16:101–118.
- Beitchman JH, Zucker KJ, Hood JE, et al. (1991). A review of the short-term effects of child sexual abuse. *Child Abuse & Neglect*. 15:537–556. 3.
- Black, P. J., Wollis, M., Woodworth, M., ve Hancock, J. T. (2015). A linguistic analysis of grooming strategies of online child sex offenders: Implications for our understanding of predatory sexual behavior in an increasingly computer-mediated world. *Child Abuse & Neglect*, 44, 140–149.
- Bogo, M. (2006). *Social Work Practice: Concepts, Processes and Interviewing*. New York: Columbia University Press.
- Briere J, Elliott DM. (2003). Prevalence and psychological sequelae of self-reported childhood physical and sexual abuse in a general population sample of men and women. *Child Abuse & Neglect*; 27:1205–1222. 2.
- Briggs, P., Simon, W. T., ve Simonsen, S. (2011). An exploratory study of internet-initiated sexual offenses and the chat room sex offender: Has the internet enabled a new typology of sex offender? *Sexual Abuse: Journal of Research and Treatment*, 23(1), 72–91. doi:10.1177/1079063210384275
- Carr, J. (2004). Child abuse, child pornography and the Internet. The National Children's Homes. Retrieved from <http://uploadi.safe.si/editor/1149589931pornographyreport.pdf>
- Child Exploitation and Online Protection Centre. (2010). Annual Review 2009-2010. Retrieved from <http://ceop.police.uk/Publications/>
- Child Exploitation and Online Protection Centre. (2013, June). Threat assessment of child sexual exploitation and abuse. National Crime Agency.
- Children at increased online risk during COVID-19 pandemic (UNICEF, 2020) Accessed from: <https://www.unicef.org/bhu-tan/press-releases/children-increased-online-risk-during-cov-id-19-pandemic> 16/07/202 (Erişim tarihi: 01.11.2023).

- Cooper, A. (1998). Sexuality and the internet: Surfing into the new millennium. *Cyberpsychology & Behavior*, 1(2), 187–193.
- Cömert, I. T., ve Kayıran, S. M. (2010). Çocuk ve ergenlerde internet kullanımı. *Çocuk Dergisi*, 10(4), 166-170. <https://doi.org/10.5222/j.child.2010.166>
- Craven, S., Brown, S., & Gilchrist, E. (2006). Sexual grooming of children: Review of literature and theoretical considerations. *Journal of Sexual Aggression*, 12(3), 287–299.
- Craven, S., Brown, S., ve Gilchrist, E. (2007). Current responses to sexual grooming: Implication for prevention. *Journal of Criminal Justice*, 46, 60–71.
- Çağiltay, K., Karakuş, T., Kuşun, E., Kaşıkçı, D. N., Cankar, I. ve Bayzan, S. (2011). The Use Of Social Networks Among Children in Turkey, paper presented in EU Kids Online II Final Conference, London, UK, 22-23 September, 2011.
- Davies, E. A., & Jones, A. C. (2013). Risk factors in child sexual abuse. *Journal of forensic and legal medicine*, 20(3), 146-150.
- De Santisteban, P. ve Gámez-Guadix, M. (2018). Prevalence and risk factors among minors for online sexual solicitations and interactions with adults. *The Journal of Sex Research*, 55(7), 939–950.
- Derman, O. (Ed.) (2014). Çocuk İstismarına ve İhmaline Yaklaşım Temel Bilgiler. Ankara: Akademisyen Tıp Kitabevi.
- Durkin, K. F. (1997). Misuse of the Internet by pedophiles: Implications for law enforcement and probation practice. *Federal Probation*, 61(3), 14–18.
- Duyan, V. (2003). Sosyal hizmetin işlev ve rolleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 14(2), 1-22.
- Duyan, V. (2010). *Sosyal hizmet: Temelleri, yaklaşımları, müdahale yöntemleri*. Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği.
- Erbay, E. (2019). güç ve güçlendirme kavramları bağlamında sosyal hizmet uygulaması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 19(42), 41-64.
- Eu Kids Online, The Changes In Safer Internet Use Of Children In Turkey Between The Years 2010 and 2015 (2016). <http://eukidsonline.metu.edu.tr/> (Erişim Tarihi: 19.08.2023).
- Feather, M. (1999), "Internet and child victimisation", Paper presented at the Children and Crime: Victims and Offenders Conference, convened by the Australian Institute of Criminology, Brisbane, 17–18 June 1999.
- Finkelhor D (1993), Epidemiological factors in the clinical identification of child sexual abuse. *Child Abuse Neglect* 17:67–70
- Finkelhor, D. (1999). Child sexual abuse: Challenges facing child protection and mental health professionals. In E. Ullmann & W. Hilweg (Eds.), *Childhood and Trauma: Separation, Abuse, War* (pp. 101–115). Ashgate Pub.
- Finkelhor, D., Mitchell, K. J. ve Wolak, J. (2000), Online Victimization: A Report on the Nation's Youth, Crimes Against Children Research Centre, www.missingkids.com, accessed June 2001.
- Finkelhor, D., Vanderminden, J., Turner, H., Shattuck, A., ve Hamby, S. (2014). Youth exposure to violence prevention programs in a national sample. *Child Abuse & Neglect*, 38(4), 677–686. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2014.01.010>
- Finkelhor, D., Turner, H., ve Colburn, D. (2022). Prevalence of online sexual offenses against children in the US. *JAMA network open*, 5(10), e2234471-e2234471.
- Gámez-Guadix, M., Borrajo, E., ve Almendros, C. (2016). Risky online behaviors among adolescents: Longitudinal relations among problematic Internet use, cyberbullying perpetration, and meeting strangers online. *Journal of Behavioral Addictions*, 5(1), 100-107.
- Gillespie, A. (2002). Child protection on the internet: Challenges for criminal law. *Child and Family Law Quarterly*, 14, 411–426.
- Holloway, D., Green, L., ve Livingstone, S. (2013). Zero to eight: Young children and their internet use.
- Jones, L. M., Mitchell, K. J., ve Finkelhor, D. (2012). Trends in youth internet victimization: Findings from three youth internet safety surveys 2000–2010. *Journal of Adolescent Health*, 50(2), 179–186.
- Kadri Soo ve Zinaida Bodanovskaya. (2011). 'Risk Factors of Becoming A Victim of Internet Related Sexual Abuse' in Mare Ainsaar and Lars Lööf (eds) Online Behaviour Related to Child Sexual Abuse Literature Report 46.

- Kane, J. (2006) Issues and Experiences in Combating Violence Against Children, Young People and Women. Daphne Booklets. European Commission: Directorate-General for Justice, Freedom and Security, Brussels.
- Karakuş, T., Çağıltay, K., Kaşıkçı, D., Kurşun, E., ve Ogan, C. (2014). Türkiye ve Avrupa'daki çocukların internet alışkanlıkları ve güvenli internet kullanımı. *Eğitim ve Bilim*, 39(171).
- Karataş, Z. (2017). Çocuklara yönelik denetimli serbestlik uygulamalarında sosyal hizmet müdahalesinin önemi. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 1-20.
- Kloess, J. A., Hamilton,-Giachritsis, C. E., ve Beech, A. R. (2017). A descriptive account of victims' behaviour and responses in sexually exploitative interactions with offenders. *Psychology, Crime and Law*, 23(7), 621–632. <https://doi.org/10.1080/1068316X.2017.1293052>
- Kloess, J. A., Seymour-Smith, S., Hamilton-Giachritsis, C. E., Long, M. L., Shipley, D., ve Beech, A. R. (2015). A qualitative analysis of offenders' modus operandi in sexually exploitative interactions with children online. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 1(29), 1–29. doi:1079063215612442
- Knack, N., Winder, B., Murphy, L., ve Fedorof, J. P. (2019). Primary and secondary prevention of child sexual abuse. *International Review of Psychiatry*, 31(2), 181–194. <https://doi.org/10.1080/09540261.2018.1541872>
- Kowalski, R. M., Giumetti, G. W., Schroeder, A. N., ve Lattanner, M. R. (2014). Bullying in the digital age: a critical review and meta-analysis of cyberbullying research among youth. *Psychological bulletin*, 140(4), 1073.
- Lanning, K. V. (2005). Compliant child victims: Confronting an uncomfortable reality. APSAC Advisor, 14(2). Retrieved from <http://www.abusewatch.net/Compliant20Child20Victims.pdf>
- Leander, L., Christianson, S. Å., ve Granhag, P. A. (2008). Internet-initiated sexual abuse: adolescent victims' reports about On-and Off-line sexual activities. *Applied Cognitive Psychology: The Official Journal of the Society for Applied Research in Memory and Cognition*, 22(9), 1260-1274.
- Lorenzo-Dus, N., ve Izura, C. (2017, April). " cause ur special ": Understanding trust and complimenting behaviour in online grooming discourse. *Journal of Pragmatics*, 112, 68–82. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2017.01.004>
- Madigan, S., Villani, V., Azzopardi, C., Laut, D., Smith, T., Temple, J.R., Browne, D., & Dimitropoulos, G. (2018). The Prevalence of Unwanted Online Sexual Exposure and Solicitation Among Youth: A Meta-Analysis. *Journal of Adolescent Health*, 63(2),133-141. doi:10.1016/j.jadohealth.2018.03.012
- Malesky, L. A. (2007). Predatory online behavior: Modus operandi of convicted sex offenders in identifying potential victims and contacting minors over the Internet. *Journal of Child Sexual Abuse*, 16(2), 23–32. https://doi.org/10.1300/J070v16n02_02
- Marcum, C. D. (2007). Interpreting the intentions of internet predators: An examination of online predatory behavior. *Journal of Child Sexual Abuse: Research, Treatment, & Program Innovations For Victims, Survivors, & Offenders*, 16(4), 99–114. doi:10.1300/J070v16n04_06
- McAlinden, A. (2006). "Setting 'em up": Personal, familial and institutional grooming in the sexual abuse of children. *Social & Legal Studies*, 15(3), 339–362. doi:10.1177/0964663906066613
- McCartan KF, McAlister R. (2012). Mobile phone technology and sexual abuse. *Information & Communications Technology Law*; 21:257–268..
- Mishna F, McLuckie A, Saini M. (2009). Real-world dangers in an online reality: a qualitative study examining online relationships and cyber abuse. *Social Work Research*. 33:107–118.
- Mitchell, K. J., Finkelhor, D., ve Wolak, J. (2007). Youth Internet users at risk for the most serious online sexual solicitations. *American Journal of Preventive Medicine*, 32, 532–537. doi:10.1016/j.amepre.2007.02.001
- Mitchell, K., Ybarra, M. ve D. Finkelhor (2007) The relative importance of online victimization in understanding depression, delinquency & substance use. *Child Maltreatment*, 12(4), 314-324.
- Mitchell, K.J., Finkelhor, D. ve Wolak, J. (2001), "Risk factors for and impact of online sexual solicitation of youth", *JAMA*, Vol.285, No.23, pp.3011–14.
- Modelli, M. E., Galvão, M. F., & Pratesi, R. (2012). Child sexual abuse. *Forensic science international*, 217(1-3), 1-4.
- Montiel, I., Carbonell, E., ve Pereda, N. (2016). Multiple online victimization of Spanish adolescents: Results from a community sample. *Child Abuse & Neglect*, 52, 123-134.

- NetClean. (2018). Blocking as a way of stopping child sexual abuse material. (Erişim tarihi: 21.08.2023, https://respect.international/wp-content/uploads/2019/02/NetClean_Report_2018.pdf)
- O'Connell, R. (2003). A typology of child cybersexexploitation and online grooming practices. Cyberspace Research Unit. http://netsafe.org.nz/Doc_Library/racheloconnell1.pdf
- O'Donnell I, Milner C. (2007) Child pornography, crime computers and society. Cullompton, United Kingdom: Willan Publishing.
- Olson, L. N., Daggs, J. L., Ellevoid, B. L., ve Rogers, T. K. (2007). Entrapping the innocent: Toward a theory of child sexual predators' luring communication. *Communication Theory*, 17(3), 231–251. doi:10.1111/j.1468-2885.2007.00294.x
- Özçalık, C. K., & Atakoğlu, R. (2021). Çevrimiçi çocuk cinsel istismarı: Yaygınlık, mağdur ve suçlu özellikleri. *Journal of Psychiatric Nursing/Psikiyatri Hemşireleri Derneği*, 12(1).
- Paolucci, E. O., Genuis, M. L., & Violato, C. (2001). A meta-analysis of the published research on the effects of child sexual abuse. *The Journal of psychology*, 135(1), 17-36.
- Patterson, A., Ryckman, L., & Guerra, C. (2022). A systematic review of the education and awareness interventions to prevent online child sexual abuse. *Journal of Child & Adolescent Trauma*, 15(3), 857-867.
- Pegg, S. (2017). Online grooming and the law. *The Law Society Gazette*
- Pereda, N., Guilera, G., Forns, M., & Gómez-Benito, J. (2009). The prevalence of child sexual abuse in community and student samples: A meta-analysis. *Clinical Psychology Review*, 29(4), 328– 338. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2009.02.007>
- Petratis, V. and O'Connor, C. (1999), Rockspider: The danger of paedophiles – untold stories, Hybrid Publishers, Melbourne.
- Piché, L., Mathesius, J., Lussier, P., ve Schweighofer, A. (2018). Preventative services for sexual offenders. *Sexual Abuse*, 30(1), 63–81. <https://doi.org/10.1177/1079063216630749>
- Quayle, E., ve Jones, T. (2011). Sexualized images of children on the Internet. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 23, 7– 21. doi:10.1177/1079063210392596
- Quayle, E., Lööf, L., Soo, K., ve Ainsaar, M. (2012). Methodological issues. In M. Ainsaar & L. Lööf (Eds.), *Online behavior related to child sexual abuse: Literature report* (pp. 9–16).
- Rogers, P., Wczasek, R. ve M. Davies (2010) Attributions of blame in a hypothetical internet solicitation case: Roles of victim naivety, parental neglect and respondent gender. *Journal of Sexual Aggression*, 1-19.
- Sandler, J. C., Freeman, N. J., ve Socia, K. M. (2008). Does a watched pot boil? A time-series analysis of New York State's sex offender registration and notification law. *Psychology, Public Policy, and Law*, 14(4), 284. <https://doi.org/10.1037/a0013881>
- Santrock, W. J., MacKenzie-Rivers, A., Leung, H. K.. ve Malcomson, T. (2005). *Life-Span Development*. McGraw-Hill Ryerson. Canada
- Say, G. N., Babadağı, Z., Karabekiroğlu, K., Yüce, M., ve Akbaş, S. (2015). Abuse characteristics and psychiatric consequences associated with online sexual abuse. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 18(6), 333-336.
- Slattery, L. (2001), "Snake oil for the ills of modern life", *The Australian*, 27th June, p.13.
- Soo, K., Bodanovskaya, Z. (2011). 'Risk factors of becoming a victim of Internet related sexual abuse' in Mare Ainsaar and Lars Lööf (eds) *Online behaviour related to child sexual abuse. Literature Report*
- Staksrud, E. (2013). Online grooming legislation: Knee-jerk regulation? *European Journal Of Communication*, 28(2), 152–167. <https://doi.org/10.1177/0267323112471304>
- Stoltenborgh, M., Van Ijzendoorn, M. H., Euser, E. M., & Bakermans-Kranenburg, M. J. (2011). A global perspective on child sexual abuse: Meta-analysis of prevalence around the world. *Child maltreatment*, 16(2), 79-101. <https://doi.org/10.1177/1077559511403920>
- Subrahmanyam, K., Greenfield, P. M., ve Tynes, B. (2004). Constructing sexuality and identity in an online teen chat room. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 25(6), 651-666.
- Schulz, A., Bergen, E., Schuhmann, P., Hoyer, J., ve Santtila, P. (2016). Online sexual solicitation of minors: how often and between whom does it occur?. *Journal of Research in Crime And Delinquency*, 53(2), 165-188.
- Taylor M, Quayle E. (2003) *Child pornography: an Internet crime*. Brighton, United Kingdom: Routledge.

- van Dam, C. (2001). Identifying child molesters: preventing child sexual abuse by recognizing the patterns of the offenders. Haworth Maltreatment and Trauma Press/The Haworth Press, Inc.
- Wachs, S., Wolf, K. D., ve Pan, C. C. (2012). Cybergrooming: Risk factors, coping strategies and associations with cyberbullying. *Psicothema*, 628-633.
- Wells, M., ve Mitchell, K. J. (2007). Youth sexual exploitation on the Internet: DSM-IV diagnoses and gender differences in co-occurring mental health issues. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 24, 235-260.
- WePROTECT Global Alliance (2021). Global Threat Assessment, <https://www.weprotect.org/global-threat-assessment-21/#report> (Erişim tarihi: 01.11.2023).
- Whittle, H. C., Hamilton-Giachritsis, C. E., ve Beech, A. R. (2014). In their own words: Young peoples' vulnerabilities to being groomed and sexually abused online. *Psychology*, 5(10), 1185–1196. <https://doi.org/10.4236/psych.2014.510131>
- Whittle, H., Hamilton-Giachritsis, C. E., ve Beech, A. R. (2014). "Under His Spell": Victims' perspectives of being groomed online. *Social Sciences*, 3(3), 404–426. <https://doi.org/10.3390/socsci3030404>
- Whittle, H., Hamilton-Giachritsis, C., Beech, A., & Collings, G. (2013). A review of online grooming: Characteristics and concerns. *Aggression and Violent Behavior*, 18(1), 62–70. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2012.09.003>
- Williams, R., Elliott, I. A., ve Beech, A. R. (2013). Identifying sexual grooming themes used by internet sex offenders. *Deviant Behavior*, 34(2), 135–152. doi:10.1080/01639625.2012.707550
- Winters, G. M., Jeglic, E. L., ve Kaylor, L. E. (2020). Validation of the sexual grooming model of child sexual abusers. *Journal of Child Sexual Abuse*, 29(7), 855-875.
- Wolak, J., Finkelhor, D., ve Mitchell, K. (2007). 1 in 7 Youth: The statistics about online sexual solicitations. Crimes Against Children Research Unit: University of New Hampshire.
- Wolak, J., Mitchell, K. J., ve Finkelhor, D. (2006). Online victimization of youth: Five years later. National Center for Missing and Exploited Children.
- Wolak, J., Finkelhor, D., ve Mitchell, K. (2004). Internet-initiated sex crimes against minors: Implications for prevention based on findings from a national study. *Journal of adolescent health*, 35(5), 424-e11.
- World Health Organization. (2020). Child maltreatment. Retrieved 7 May 2021, from <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/child-maltreatment>
- Wyre, R. (2000). Paedophile characteristics and patterns of behaviour. In C. Itzin (Ed.), Home truths about sexual abuse influencing policy and practice: A reader (pp. 49–69). London: Routledge.
- United Nations Children's Fund. (1998). Convention on the rights of the child. (Erişim tarihi: 21.08.2023). <http://www.unicef.org/crc/>
- Yar M. (2010) Cybersex offences: patterns, prevention and protection. In Harrison K, ed. Dealing with high-risk sex offenders in the community: risk management, treatment and social responsibilities. Cullompton: Willan Publishing, pp. 229–248.
- Ybarra, M.L., Diener-West, M. ve P. J. Leaf (2007) Examining the overlap in Internet harassment and school bullying: Implications for school intervention. *Journal of Adolescent Health*, 41, S42-50.
- Yeaman, J. M. (1986). Facilitating prevention and prosecution of child sexual abuse through the multi-disciplinary assessment team. *Current Municipal Problems*, 13(2), 228-233.
- Yıldırım, Ş. (2016). Sosyal hizmette krize müdahale yaklaşımının kullanımı krize müdahale. *Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 3(4).
- Zoroğlu, S. S., Tüzün, U., Şar, V., Öztürk, M., Kara, M. E., & Alyanak, B. (2001). Çocukluk döneminde ihmal ve istismarın olası sonuçlarının incelenmesi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 2(2), 69-78.